

ASPECTE ALE SITUAȚIEI ECONOMICO-SOCIALE A ORAȘULUI CARANSEBEȘ ÎN PERIOADA 1944—1947

Anii 1944—1947 sînt ani de profunde transformări pentru întreaga țară, ani în care se stabilește în mod hotărît mersul țării noastre spre socialism.

Documentele ne arată că și orașul nostru s-a încadrat în efortul unanim al întregului popor, în lupta pentru înnoirea țării.

Mărturiile documentare ne ajută să cunoaștem caracteristicile dezvoltării economico-sociale a orașului Caransebeș. Pe raza orașului, în 1944 cele mai importante întreprinderi au fost: Întreprinderea „Mundus și Borlova-Armeniș”, Fabrica de butoaie, Fabrica de cărămidă și țiglă, 15 ateliere de pantofari, 11 ateliere de croitori, 5 ateliere de țimplărie, 3 ateliere de curelari, 1 atelier mecanic de precizie, 3 ateliere mecanice¹. O altă unitate economică a fost: Gara și Depoul de locomotive. Aceasta concentra un număr mare de muncitori. „În anul 1939 Depoul de locomotive avea în exploatare 40 locomotive cu aburi. Numărul acestora a crescut după 1944 de aproape două ori”², ceea ce a avut ca urmare construcția hălei noi a Depoului de locomotive, lucrare inițiată în 1942 și dată în exploatare în 1949.

Cea mai importantă întreprindere a orașului în perioada 1944—1947 a fost întreprinderea „INDUSTRIA DE LEMN MUNDUS ȘI BORLOVA-ARMENIȘ societate pe acțiuni”, înființată în această formă în 1919³.

Cea mai mare parte a acțiunilor acestei întreprinderi aparținea unei firme elvețiene. În 1944 capitalul social al întreprinderii era de 10 milioane lei⁴, avînd în total 10.800 acțiuni din care 10.000 aparțineau capitalului elvețian⁵. Inflația se reflectă și în ceea ce privește modificarea capitalului întreprinderii, care la 6 iulie 1946 este de 100 milioane lei, reprezentat prin 100 mii acțiuni nominative, din acestea majoritatea aparținînd capitalului elvețian, reprezentat în Consiliul de administrație al întreprinderii de Siegfried Baumgartner⁶.

¹ FAS Caransebeș, Fond Primăria orașului Caransebeș, dosar 3/1944 fila 92.

² Alexandru Horvath, *Atestarea centenară a construcției gării și a depoului de locomotive Caransebeș*, 1976, ms, p. 7.

³ FAS Caransebeș, Fond *Mundus-Borlova-Armeniș*, dosar 260, fila 2.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*, dos. 261, fila 2.

⁶ *Ibidem*, dos. 292, fila 6.

Producția fabricii era orientată în special spre producerea de mobilă curbată, cherestea, funduri de scaune și placaje, furnire⁷, produse foarte căutate și în alte țări: Franța, Elveția, S.U.A. etc.⁸

Cele mai importante mașini ce formau utilajul întreprinderii la 30 august 1947 au fost: 3 gatere, 2 mașini mari de tăiat furnir, o mașină mică de tăiat furnir, o mașină de tăiat în derulare, o presă hidraulică și diverse alte mașini pentru fabricarea mobilei⁹.

Cu acest utilaj întreprinderea a produs în 1946:

— mobile curbate	— 57.521 bucăți
— furnire	— 206.087 m ²
— funduri de scaune	— 232.800 bucăți
— cherestea de fag	— 2.538 m ³
— lemne de foc	— 693 vagoane ¹⁰ .

Întreprinderea a avut foarte mult de suferit de pe urma bombardamentului din 22 septembrie 1944, când „a ars în întregime fabrica de cherestea, atelierul de tâmplărie, s-au distrus uși, ferestre, materiale, furnire, mobile, în valoare de aproximativ 185 milioane lei¹¹.

Condițiile grele de criză datorate războiului au impus un ritm lent de refacere după bombardament și de dezvoltare a întreprinderii în această perioadă. Documentele din 1946 vorbesc despre necesitatea unui credit de 1—2 miliarde lei pentru dezvoltarea întreprinderii¹². Numărul muncitorilor acestei întreprinderi în 1944 era de 440, mult scăzut față de 816 salariați cîți avea întreprinderea în 1938. Deși numărul muncitorilor a crescut față de 1944 și anume, în 1945 la 457, în 1946 la 568, în 1947 la 650, numărul lor nu se ridică la nivelul anului 1938¹³. De asemenea, statisticile arată că majoritatea lor erau muncitori necalificați.

Pe linia transformărilor revoluționare pe care le cunoaște în această perioadă întreaga țară, muncitorii întreprinderii, în frunte cu comuniștii, își impun punctul de vedere cu scopul îmbunătățirii condițiilor lor de muncă și viață.

La 22 martie 1945 se constituie *Comitetul de fabrică al întreprinderii*, în frunte cu tovarășul Șandru Ion, comitet care își face simțită activitatea pe linia grijii deosebite față de viața muncitorilor¹⁴. Astfel, la 4 aprilie 1945, deci imediat după crearea sa, Comitetul de fabrică adresează conducerii întreprinderii un memoriu întocmit după ce a avut

⁷ *Ibidem*, dos. 260, fila 2.

⁸ *Ibidem*, dos. 288, fila 2,5.

⁹ *Ibidem*, dos. 298, fila 15.

¹⁰ *Ibidem*, dos. 284, fila 1.

¹¹ *Ibidem*, dos. 260, fila 11.

¹² *Ibidem*, dos. 292, fila 6.

¹³ *Ibidem*, dos. 274, fila 46; dos. 290, fila 1.

¹⁴ *Ibidem*, dos. 274, fila 8.

loc adunarea generală a muncitorilor¹⁵, în care se cerea un spor de scumpete de cel puțin 40% la salarii¹⁶. Salariile lunare să fie conform legii de minimum 20.000 lei, angajările și concedierile să se facă numai cu avizul prealabil al Comitetului de fabrică, înființarea de urgență a unei cantine muncitorești¹⁷.

În urma tratativelor dintre Comitetul de fabrică și conducerea întreprinderii, la 12 aprilie 1945 se acordă sporul de scumpete de 40% la salarii. Direcțiunea s-a înțeles cu comitetul de fabrică, că dacă va fi nevoie, muncitorii sînt gata a lucra și 10 ore pe zi pentru creșterea producției¹⁸.

Măsurile luate la nivel central în vederea îmbunătățirii situației oamenilor muncii: înființarea în noiembrie 1945, în cadrul Consiliului de miniștri, a *Consiliului superior al economiei*, a permis încheierea contractelor colective pe ramuri de activitate, măsură ce cuprindea o serie de avantaje în folosul muncitorilor.

În decembrie 1945 și la întreprinderea „Mundus, Borlova-Armeniș” se încheie contractul colectiv de muncă, conducerea întreprinderii nemaiputînd face schimbări arbitrare în situația muncitorilor. Astfel, muncitorii cer la 6 iunie 1946 și în repetate rînduri, ulterior, conducerii întreprinderii aplicarea contractului colectiv de muncă, cer măsuri urgente ca locuințele muncitorești să nu mai fie transformate în barăci, ca Economatul să fie dotat cu toate articolele necesare aprovizionării muncitorilor, ca locuințele muncitorești să fie reparate¹⁹. Muncitorii condiționau participarea la realizarea producției de îndeplinirea doleanțelor lor, dovedind în acest mod că sînt conștienți de transformările revoluționare pe care le cunoaște în această perioadă întreaga țară.

Un alt aspect al situației economice a orașului este crearea la 8 aprilie 1945 în Adunarea generală a plugarilor din orașul Caransebeș, a *Comitetului local de împroprietărire*²⁰, care a acționat pentru punerea în aplicare a prevederilor reformei agrare.

Muncitorii întreprinderii „Mundus Borlova-Armeniș” sînt alături de țărani, cerînd la 27 iunie 1945, prin Comitetul de fabrică, conducerii întreprinderii, ca pentru a veni în ajutorul țăranilor, să se pună la dispoziție odată pe săptămînă 5 lăcătuși pe jumătate de zi, împreună cu sculele necesare pentru repararea uneltelor agricole ale țăranilor nevoiași²¹.

Această acțiune se situează pe linia strînsei legături dintre țărani și muncitori, aceștia din urmă, chiar înainte de legiferarea reformei

¹⁵ *Ibidem*, dos. 274, fila 12.

¹⁶ *Ibidem*, dos. 274, fila 13.

¹⁷ *Ibidem*, dos. 274, fila 20.

¹⁸ *Ibidem*, dos. 274, fila 13.

¹⁹ *Ibidem*, dos. 294, fila 21.

²⁰ FAS Caransebeș, *Fond Primăria orașului Caransebeș*, Dos. 1945—1948/fila 16.

²¹ FAS Caransebeș, *Fond Mundus-Borlova-Armeniș* dos. 274 fila 20.

agrare, la indemnul PCR deplasându-se, duminica, în satele din împrejurimile Caransebeșului, reparându-le uneltele și chiar măsurind păminturile moșierilor pentru ca ele să poată ajunge cât mai repede în mâinile țăranilor.

Datele cuprinse în „Regulamentul pentru organizarea serviciilor întreprinderilor comunale din Caransebeș”²² sînt foarte valoroase, deoarece ele ne oferă posibilitatea de a realiza o imagine de ansamblu asupra situației economico-administrative a orașului în 1947. Astfel, „orașul are în 1947 o populație de 14255 locuitori și 1892 imobile, 64 străzi cu lungimea de 23 km. Orașul este un important nod feroviar cu două gări și trei halte, cu Depou de locomotive, servicii de întreținere. Orașul are următoarele întreprinderi mai importante: Întreprinderea de lemn și fabrica de mobile „Mundus-Borlova”, Fabrica de butoaie, de lemn și cherestea, Fabrica de cărămidă, Fabrica de ghiață, Fabrica de geamantane, Fabrica de luminări, Tipografie, 7 mori, Sediul Comunității de avere-întreprindere forestieră”²³.

Centrala electrică a orașului era situată la 2,5 km est de oraș pe riul Sebeș, a cărei cădere naturală era folosită pentru acționarea unei turbine. Puterea instalată era de 235 kw din care 170 kw din mașini termice, iar 65 kw cu turbina cu apă. Producția de energie electrică a anului 1947 era de 600.000 kw/h. Numărul abonaților pentru lumină era de 1735 și al imobilelor racordate la rețea de 1400. Lungimea străzilor prevăzute cu rețea electrică în care intră și Teiușul și Caransebeșul Nou era de 26 km.

Documentul ne arată de asemenea, că Fabrica de ghiață are capacitatea de producție de 1500 kg ghiață artificială zilnic. Producerea ei se face cu un generator cu amoniac, forța motrică fiind dată de un motor electric de 20 c.p. Alimentarea cu apă potabilă a orașului se face din 15 fântini publice cu pompă de mină, situate pe străzile orașului. Orașul nu are canalizare; evacuarea apelor de ploaie și din gospodărie se face prin rigole de suprafață. Întreprinderile comunale au luat ființă în 1945, tocmai în vederea alimentării cu apă și canalizării orașului²⁴.

Aceste date referitoare la situația orașului nostru în perioada 1944—1947, vin să completeze imaginea Caransebeșului în această perioadă, constituind un prilej de referință pentru realizările anilor ce au urmat de atunci și pînă acum și în același timp de încredere în viitorul său.

VIRGINIA ARDELEANU

²² FAS Caransebeș, *Fond Primăria orașului Caransebeș*, dos. 3/1947, fila 16.

²³ *Ibidem*, fila 16—17.

²⁴ *Ibidem*, dos. 3/1947, fila 16—20.

ASPECTS OF THE SOCIAL-ECONOMIC SITUATION OF CARANSEBEȘ IN THE PERIOD 1944—1947

(S u m m a r y)

On the basis of the documentary evidences are presented the aspects of the social-economic situation of the town in the period 1944—1947. The most important economic units had been: The enterprise „Mundus-Borlova-Armeniș“, „The Cask Factory“, „The Brick and Tile Factory“, „The Railway Engine Depot and Station“.

Beside the revolutionary changes the whole country knows during this period an outstanding fact is that the workers led by the communists imposed their point of view with the aim to improve the conditions of labour and life in order to accomplish the agricultural reform.